

Ecologische haalbaarheid EMAB-project Kleine Willemspolder Tiel

Voortoets van het initiatief aan de Natuurwetgeving (FF-wet, NB-wet, EHS)

Eindconcept 20 januari 2008

Jos Rademakers, Ecologie en Ontwikkeling, Maarn
In opdracht van Gemeente Tiel

Inhoudsopgave

1	Experimenteel bouwen in de uiterwaarden	3
1.1	Het initiatief.....	3
1.2	Haalbaarheid vanuit de Natuurwetgeving	5
1.3	Aanpak, opzet rapport	5
2	Ecologie van de Kleine Willemspolder	7
2.1	Karakterisering plangebied	7
2.2	Beschikbare ecologische data	7
2.3	Ecologische effecten.....	8
3	Voortoets Natuurbeschermingswet	9
3.1	Inleiding.....	9
3.2	Afweging mogelijke effecten op instandhoudingsdoelen.....	9
3.3	Positieve effecten.....	10
3.4	Geen of zeer geringe effecten	10
3.5	Negatieve effecten.....	10
3.6	Conclusies en aanbevelingen.....	12
3.7	Aanbevelingen	12
4	Voortoets Flora en Faunawet	14
4.1	Inleiding.....	14
4.2	Effecten op beschermde planten en dieren (niet vogels)	15
4.3	Effecten op beschermde vogels	16
4.4	Conclusies en aanbevelingen.....	17
5	Toetsing Ecologische Hoofdstructuur	18
5.1	Inleiding.....	18
5.2	Positieve effecten.....	20
5.3	Negatieve effecten.....	20
5.4	Conclusies, consequenties en aanbevelingen	21
6	Samenvatting en conclusies	23
	Haalbaarheid vanuit de Natuurwetgeving.....	23

Bronnenlijst

Bijlagen

1 Experimenteel bouwen in de uiterwaarden

1.1 Het initiatief

Als onderdeel van de ontwikkeling van het Waalfront van Tiel onderzoekt de Gemeente Tiel de mogelijkheden om in de Waal uiterwaard Kleine Willemspolder een buitendijks woonmilieu toe te voegen én de mogelijkheden voor natuurgerichte recreatie aan en in het water te vergroten.

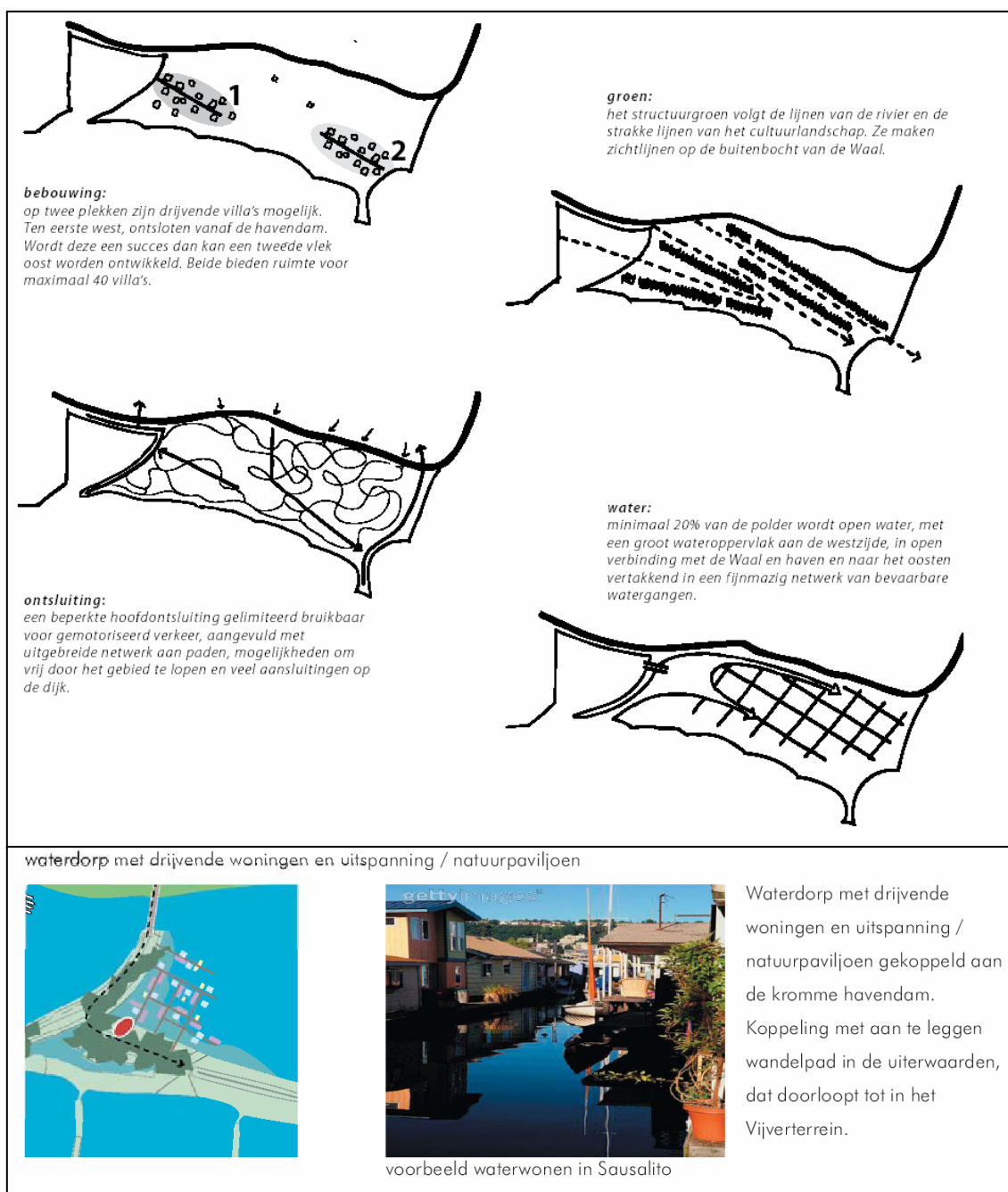

De Kleine Willemspolder, direct ten oosten van de haven van Tiel

In 2006 heeft de gemeente Tiel het Masterplan Waalfront opgesteld. Daarin wordt voorgesteld om de Willemspolder om te vormen tot een ecologisch park waarin ruimte wordt geboden voor stedelijke uitloop en allerlei vormen van ontspanning in een informele, natuurlijke omgeving. De Willemspolder is met zijn ruim 30 hectare groot genoeg gevonden voor vele vormen van tijdelijk recreatief gebruik onder te brengen (wandelen, kanoën, honden trainen of laten rennen, buggy-kyten, schoolkamp). Er wordt slechts een klein aantal blijvende voorzieningen, met een beperkt oppervlak, voorzien (visplekken, ruige speelplaats, netwerk van informele voetpaden).

Daarnaast wordt voorgesteld op twee plekken in de uiterwaard op beperkte schaal (max. 40 woningen per vlek) riviergebonden, hoogwaterbestendig (drijvend) wonen mogelijk te maken. Het parkeren moet op een landschappelijke manier opgelost worden. Voor de zonering wordt voorgesteld een grote oppervlakte water toe te voegen.

Het initiatief Kleine Willemspolder is door de minister van VROM erkent als zogenaamde EMAB-locatie (Experimenten met Aangepast Bouwen). Dit project onderzoekt buitendijkse bouw mogelijkheden waarbij toch rekening wordt gehouden met “Ruimte voor de Rivier”. Te denken valt aan drijvende bouwvormen of bouwvormen op palen. Voor het project wordt door de Rijksoverheid ruimte geboden voor het buitendijks bouwen van hoogwaterbestendige woningen.

In het Masterplan Waalfront is de ambitie uitgewerkt tot een viertal structuurprincipes en impressies voor de toekomstige inrichting van de Kleine Willemspolder.

Voor de uiterwaard bestaan reeds langere tijd plannen voor natuurontwikkeling. Het gebied is daartoe door DLG aangekocht en door de provincie begrensd als nieuwe natuur. Rond 1999 is daarvoor een inrichtingsplan opgesteld. Dat inrichtingsplan voorziet in het versterken van de rivierdynamiek in de uiterwaard, het open houden van het landschap door middel van integrale begrazing en het toevoegen van meer (deels geïsoleerde) wateren. Staatsbosbeheer is voorzien als toekomstig beheerder van het gebied. Het plan streefde naar de ontwikkeling van een natuurlijk uiterwaardlandschap met riviergebonden natuur (bloemrijke graslanden, stroomdalgraslanden en moerassen). Voor het herstel van de oude loop van de Kil en de ontwikkeling van moeras voorzagen het plan in verlagingen van het grondoppervlak.

1.2 Haalbaarheid vanuit de Natuurwetgeving

In de oriëntatiefase is door de gemeente een serie gesprekken gevoerd met betrokken overheden en partijen. Daaruit bleek dat de realiseerbaarheid van het project op gespannen voet staat met de natuurwetgeving:

- Het projectgebied ligt binnen het Natura-2000-gebied Waal (Vogelrichtlijngebied). Indien het project mocht leiden tot negatieve effecten op een of meer instandhoudingsdoelen is een vergunning krachtens de Natuurbeschermingswet (NB-wet) vereist. Een dergelijke vergunning wordt alleen onder strikte voorwaarden verleend en alleen als er met zekerheid is vastgesteld dat de natuurkwaliteiten van het gebied wordt gewaarborgd. Daartoe zullen waarschijnlijk (mogelijk dure) effect-beperkende investeringen nodig zijn in aangrenzende uiterwaarden.
- In Nederland zijn een groot aantal dier- en plantensoorten rechtstreeks beschermd via de Flora- en Faunawet (FF-wet). Om het project uit te kunnen voeren zal er zeer zorgvuldig gewerkt moeten worden. Mogelijk zijn ontheffingen nodig. Als er sprake is van wezenlijke schade aan strikt beschermde soorten wordt een dergelijke ontheffing slechts onder strenge voorwaarden verleend.
- Het projectgebied ligt geheel binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), waardoor een nee-tenzij beleid geldt voor alle ruimtelijke plannen die de “wezenlijke kenmerken en waarden” van de EHS aantasten. De bouw van woningen binnen de EHS is in principe niet toegestaan, tenzij er sprake is van een netto gunstig saldo voor de natuur. De EMAB-status geeft daarbij géén extra mogelijkheden. De vraag is welke en hoeveel investeringen noodzakelijk zullen zijn om het project toch binnen de EHS te kunnen uitvoeren.

In oktober 2007 heeft de gemeente Tiel adviesbureau Jos Rademakers Ecologie en Ontwikkeling uit Maarn opdracht gekregen om de haalbaarheid van het project vanuit het perspectief van de natuurwetgeving in beeld te brengen.

1.3 Aanpak, opzet rapport

Om de complexe materie hanteerbaar te maken is de materie stapsgewijs benaderd.

1. Verzamelen informatie over het plangebied en beschrijven mogelijke ecologische effecten.
2. Selectie van de concrete inhoudelijke punten waarop het project op gespannen voet staat met de Natuurwetgeving (welke specifieke beschermde soorten en habitats, instandhoudingsdoelen en kernkwaliteiten ondervinden schade?).
3. Beoordeling van de ecologische betekenis van deze effecten en de consequenties daarvan voor het project.
4. Uitwerken voorstellen voor planaanpassingen waarmee het plan in ecologische kwaliteit kan winnen (investeren), de conflictpunten bij voorbaat weggenomen kunnen worden (voorzorgsmaatregelen), de resterende schade verminderd (mitigeren) dan wel vervangen kan worden (compensatie).

In hoofdstuk 2 van dit rapport wordt een beschrijving gegeven van het plangebied, de beschikbare ecologische informatie en het type effecten dat kan optreden als gevolg van het project.

In hoofdstuk 3 worden de mogelijke effecten van het project beoordeeld vanuit het perspectief van de Natuurbeschermingswet (NB-wet). Daarbij worden de concept instandhoudingsdoelen van november 2007 als toetsingskader gehanteerd. In tabelvorm wordt aangegeven welke instandhoudingsdoelen als gevolg van de plannen schade zouden kunnen ondervinden. Voor de doelen waarvoor dat aan de orde is vindt vervolgens een nadere beoordeling plaats. Daarin wordt afgewogen wanneer er sprake is van significant effect op de staat van instandhouding.

In hoofdstuk 4 wordt het project stapsgewijs getoetst aan de Flora en Faunawet (FF-wet). In tabelvorm wordt aangegeven welke beschermde soorten al dan niet schade kunnen ondervinden, of voor deze soorten vrijstellingen aan de orde zijn dan wel ontheffingen benodigd zullen zijn.

Voor deze laatste categorie soorten vindt vervolgens een “nadere beoordeling” plaats waarin wordt afgewogen wanneer er sprake is van wezenlijke invloed op de stand van populatie.

In hoofdstuk 5 wordt het plan getoetst aan de streekplanuitwerking Kernkwaliteiten en Omgevingscondities van de Gelderse Ecologische Hoofdstructuur. In tabelvorm wordt aangegeven welke kenmerken en waarden als gevolg van de plannen schade zouden kunnen ondervinden. Waar aan de orde vindt vervolgens een “nadere beoordeling” plaats, waarin wordt aangegeven hoe deze negatieve effecten geheel of deels vermeden kunnen worden.

In hoofdstuk 6 zijn de conclusies en adviezen samengevat.

De verkeerspost van Rijkswaterstaat in de Kleine Willemspolder en de vastgelegde oevers langs de rivier.

2 Ecologie van de Kleine Willemspolder

2.1 Karakterisering plangebied

De Kleine Willemspolder is plusminus 30 ha in omvang. Deze Waal uiterwaard is door de kanaalmonding van het Amsterdam-Rijn-Kanaal afgesneden van de grote Willemspolder aan de oostzijde van het kanaal.

De uiterwaard is in eigendom van de Dienst Landgebied én de Dienst Domeinen. De gronden worden agrarisch gebruikt (verpacht). De uiterwaard wordt gebruikt als stedelijk uitloopgebied (honden uitlaten, struinen, spontane oeverrecreatie). De toegankelijkheid is slecht.

De ecologische kwaliteit van de Kleine Willemspolder is relatief beperkt. De agrarische gronden zijn botanisch slecht ontwikkeld als gevolg van het reguliere, intensieve agrarisch gebruik. Ook de kades en dijken zijn van een gemiddelde kwaliteit. Bijzonder goed ontwikkelde vegetaties ontbreken. Typische riviergebonden soorten ontbreken hier.

In de uiterwaard komen een aantal kleinere 'restwateren' voor. Voor de dijk ligt het restant van een strang die vroeger langs de gehele dijkvoet doorliep. Deze strang is in de loop der tijden gedempd, verkleind en verondiept. Tussen de oude en nieuwe zomerkade ligt een klein kolkje als restant van een vroegere oevergeul. Deze oevergeul is ontstaan na de aanleg van kribben (1865) en vervolgens dichtgezand, geslibt en gedempd. Beide wateren zijn voedselrijk en zijn van een beperkte ecologische kwaliteit.

De werkgroep "poldervissen" van RAVON aan de slag in de strangrest langs de dijkvoet (juli 2006). Er werden geen bijzondere vissen en amfibieën aangetroffen.

De directe oeverzone van de rivier is nog het meest interessant omdat zich hier nog steeds enige mate van rivierdynamiek kan manifesteren. Lokaal vinden er opzandingen plaats, waardoor hier wel ruimte ontstaat voor typisch riviersoorten van dynamische zandige habitats (insecten, planten, vogels). De oeverzone is echter voor een groot deel vastgelegd in steen, terwijl in de kribvakken bovenmaats grind is aangebracht (oeversuppletie).

Op de nieuwe zomerkade is een uitgegroeide meidoornhaag aanwezig, die niet meer actief onderhouden wordt. Langs de havenkade en het westelijk deel van de dijkvoet staan wilgen. Deze opgaande beplanting is vooral van betekenis voor kleine broedvogels.

In het gebied komt een aantal elementen met cultuurhistorische waarden voor. Het gaat ondermeer om de kade uit 1818, de geleidedam uit 1845, het pad naar het voormalige Waardmanshuis en de sluis.

2.2 Beschikbare ecologische data

De gemeente Tiel heeft in 2006 een Natuurwaardenkaart opgesteld (Koopman e.a. 2006), waarin alle ecologische gegevens en waarnemingen uit de gemeente Tiel zijn samengevat.

De gegevens hieruit voor de Kleine Willemspolder zijn door ecologische adviesbureau Waardenburg samengevat in een quick-scan (Koopman e.a. 2007). Ten behoeve van die quick-scan

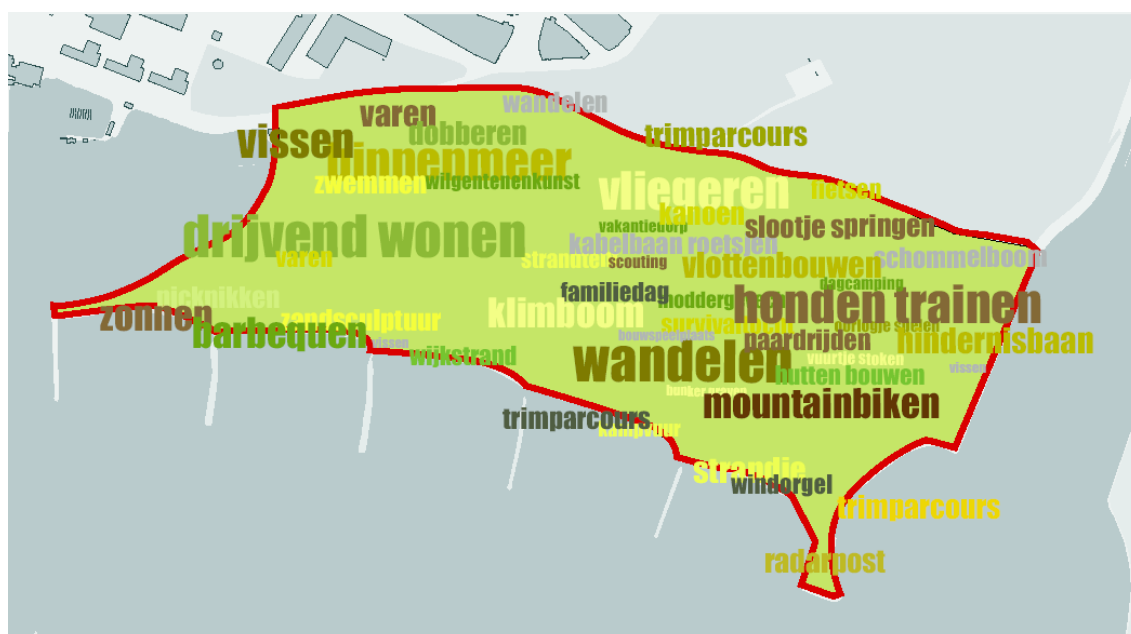
is in oktober 2007 een aanvullend terreinbezoek gebracht waarbij enkele steekmonsters zijn genomen in de beide wateren.

Voor deze natuurtoetsing zijn voorslagnog géén nadere inventarisaties uitgevoerd. In voorliggende natuurtoets wordt op basis van algemene verspreidingsgegevens (uit diverse bronnen) én de genoemde gegevens uit het gebied beoordeeld welke soorten en habitats in de Kleine Willemspolder aanwezig zijn dan wel zich tijdens de uitvoeringsperiode in het plangebied kunnen vestigen. Op basis van deze analyse wordt in dit rapport een gericht advies gegeven voor nader ecologisch onderzoek.

2.3 Ecologische effecten

De plannen voor de Kleine Willemsspoolder leiden tot zes soorten van ecologische effecten:

- Vernietiging: de plannen leiden tot een integrale herinrichting van de uiterwaard. De actueel aanwezige natuurwaarden zullen daarbij (deels) moeten wijken.
- Ruimtebeslag: de keuze voor buitendijks bouwen betekent dat een deel van de uiterwaard nooit meer beschikbaar is voor de ontwikkeling en behoud van natuurwaarden.
- Verstoring: de keuze voor het intensiveren van het recreatief gebruik van de uiterwaard en het vergroten van de toegankelijkheid leidt tot een sterke toename van de verstoring. Stooringsgevoelige soorten (b.v. grondbroedende vogels) zullen geen geschikte ontwikkelingskansen meer vinden (zie onderstaand figuur voor het programma zoals dat in het Masterplan Waalfront is voorzien).
- Uitstraling: de bouw van woningen in én langs de uiterwaarden leiden tevens tot een toename van de indirecte verstoring als gevolg van een toename van uitstralend licht en geluid vanuit de woningen en vanuit het verkeer op de ontsluitingswegen en dijk.
- Habitatontwikkeling: bij de herinrichting van de uiterwaard kan een grote oppervlakte (> 20 ha) aan nieuwe ecologisch waardevolle habitats worden toegevoegd (strangen, oevergeulen, zandige oevers, kades, moerassen). Bestaande habitats kunnen worden opgeknapt, vergroot en versterkt.
- Bestendig beheer: de plannen bieden de kans voor de introductie van een samenhangend, natuurgericht beheer van de gehele uiterwaard en de dijken. Alleen onder een adequaat natuurgericht beheer kan de natuurkwaliteit van de (stroomdal)graslanden, struwelen, oevers en wateren zich ontwikkelen.

3 Voortoets Natuurbeschermingswet

3.1 Inleiding

De Kleine Willemspolder ligt geheel binnen het Natura-2000 gebied Waal. Dat betekent dat zodra het project ook maar enige negatieve invloed heeft of zou kunnen hebben op een of meer van de specifieke instandhoudingsdoelen van dit Natura-2000 gebied er een vergunning krachtens artikel 19 van de vernieuwde Natuurbeschermingswet 1998 (NB-wet) aangevraagd moet worden. In deze voortoets wordt beoordeeld of (en zo ja onder welke voorwaarden) de NB-vergunning verleend zou kunnen worden.

Voor de voorliggende toetsing is relevant dat beide aanwijzingen voor de Natura 2000-gebieden in 2008 geactualiseerd worden, waarbij de instandhoudingsdoelen én de begrenzing opnieuw worden vastgelegd. Op het moment van samenstelling van deze rapportage zijn concept-instandhoudingsdoelen van november 2007 actueel (website ministerie LNV). Deze instandhoudingsdoelen zijn opgenomen in de tabel in de bijlage “NB-wet” bij dit rapport.

De kernopgave voor het Natura 2000 gebied Waal is tweeledig:

- Het herstellen van typische dynamische riviernatuur én;
- het tegelijkertijd behouden van voldoende slaapplekken- en foerageerterrein voor overwinterende visetende watervogels (Fuut, Aalscholver), zwanen (Kleine zwaan), ganzen (Kolgans, Grauwe gans), eenden (Smient, Krakeend, Pijlstaart, Slobeend, Tafeleend, Kuifeend, Nonnetje, Meerkoeit) en pleisterende steltlopers (Kievit, Grutto, Wulp).

3.2 Afweging mogelijke effecten op instandhoudingsdoelen

Voor elk van de instandhoudingsdoelen is als eerste stap een kwalitatieve afweging gemaakt óf er sprake is van effecten op de betreffende soorten en habitats en zo ja of er sprake zou kunnen zijn van een significant effect op de stand van de populatie binnen het Natura-2000 gebied. Daarbij zijn zowel de directe effecten bij de uitvoering van het project (korte termijn) als de ontwikkelingen op de langere termijn beoordeeld. De conclusies zijn uitgewerkt in de tabel (zie bijlage).

Bij deze kwalitatieve beoordeling zijn per instandhoudingsdoel zes beoordelingen mogelijk:

- Positief effect. Het project leidt (op termijn) tot een verbetering van de habitatkwaliteit en/of vergroting van het habitat en zal daarmee met zekerheid bijdragen aan de ontwikkeling van het instandhoudingsdoel.
- Mogelijk positief effect. Het project kan (op termijn) in potentie leiden tot een verbetering van de habitatkwaliteit en/of vergroting van het habitat, mist het project op een daartoe adequate wijze wordt uitgevoerd. Negatieve effecten zijn met zekerheid niet aan de orde.
- Geen effect. Het project draagt niet bij aan de realisatie van de instandhoudingsdoelen. Ook negatieve effecten kunnen met zekerheid uitgesloten worden.
- Gering effect, met zekerheid niet significant. Er treedt weliswaar een negatief effect op, maar dit effect heeft met zekerheid géén significant effect op de stand van de populatie. Deze beoordeling dient deugdelijk onderbouwd te worden.
- Mogelijk significant effect. Er treedt een negatief effect op waarvan denkbaar is dat dit een significant effect kan hebben op de stand van de populatie. Dit effect dient nader onderzocht te worden, zo mogelijk kwantitatief. Als daaruit blijkt dat een significant negatief effect niet met zekerheid kan worden uitgesloten is het project alleen onder strenge voorwaarden vergunbaar.
- Significant negatief effect. Reeds op voorhand kan met zekerheid worden gesteld dat de stand van de populatie significant negatief wordt beïnvloed. Het project zal alleen in uitzonderingsgevallen (groot openbaar belang, geen alternatieven, compensatie gegarandeerd) vergunbaar zijn.

3.3 Positieve effecten

Het initiatief levert op diverse fronten een positieve bijdrage aan de instandhoudingsdoelen van het de Natura-2000 gebied Waal.

De plannen vinden plaats op agrarisch gebied met actueel zeer lage biologische diversiteit. Het agrarisch gebied verandert naar een extensief, natuurlijk en samenhangend beheerd uiterwaarden-landschap, waarbinnen zowel laagdynamische geïsoleerde strangen als dynamische oever- of nevengeulen kunnen worden aangelegd. Bovendien ontstaat er ruimte voor de ontwikkeling van dynamische zandige oevers en oeverwallen direct langs de rivier.

De plannen leiden tot een netto toename van het areaal natuurlijke riviergebonden oeverhabitats en netto verbetering van vestigingskansen voor riviergebonden soorten. Doordat de rivierinvloed op de oeverzones toeneemt, als gevolg van verlaging van de overstromingsdrempels ontstaat meer ontwikkelingsruimte voor natuurlijke processen en kenmerken.

Mits een en ander op een adequate wijze wordt uitgevoerd levert het project kansen op voor de uitbreiding van slikoevers, stroomdalgrasland en voor de soorten zeeprik, rivierprik, grote modderkruiper, eenden, visetende vogels als fuut en aalscholver en pleisterende steltlopers.

3.4 Geen of zeer geringe effecten

Op de meeste instandhoudingsdoelen hebben de plannen geen negatieve noch positieve effecten doordat de Kleine Willemspolder noch actueel, noch potentieel voor deze habitats en soorten van betekenis is of zou kunnen worden.

In de huidige situatie is de uiterwaard voor slechts een gering aantal habitats en soorten van betekenis, onder meer doordat natuurlijke uiterwaardwateren nagenoeg ontbreken. Door het intensieve landgebruik én door de nabijheid van de stedelijke bebouwing is de actuele betekenis voor kritische broedvogels en als foerageer- en pleistergebied relatief gering.

3.5 Negatieve effecten

De ontwikkeling van de Kleine Willemspolder tot woon- en stedelijk recreatiegebied betekent dat de uiterwaard voor de Kolgans, de Grauwe gans, de Smient en de Kievit in de toekomst wellicht niet meer dan wel in mindere mate beschikbaar is als foerageer-, rust-, slaap- en/of pleistergebied.

De vraag die voorligt is of daarmee ook de instandhouding voor deze soorten beduidend negatief beïnvloed kan worden. Daarbij is van belang dat de instandhoudingsdoelen steeds zijn geformuleerd als het behoud van afdoende draagkracht voor een populatie van een gemiddeld aantal vogels langs de gehele Waal door zowel de omvang (1) als de kwaliteit (2) van het leefgebied te waarborgen.

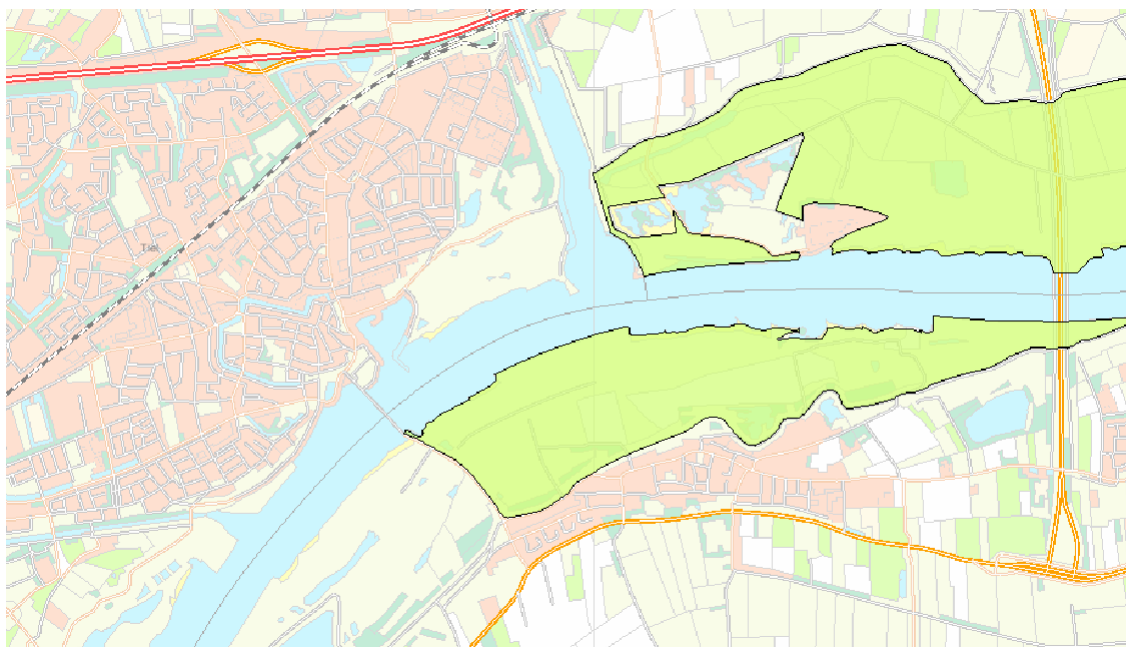
- Wat betreft behoud van omvang van het foerageergebied (1) leiden de plannen tot een verlies van naar schatting maximaal netto 20 hectare foerageergebied. In de huidige situatie is namelijk maximaal 2/3 van de uiterwaard geschikt als foerageergebied, vanwege de relatief grote frequente verstoringen langs de randen van de uiterwaard.
- Ook wat betreft de kwaliteit van het leefgebied (2) moeten de plannen voor de Kleine Willemspolder als negatief beoordeeld worden. De plannen leiden immers tot een toename van de verstoringen in het gebied. De plannen leiden er waarschijnlijk toe dat de Kleine Willemspolder in de toekomst niet meer beschikbaar zal zijn als potentieel rust-, slaap- en pleisterplaats.

De plannen leiden dus tot zowel een afname van de omvang als de kwaliteit van het foerageergebied voor de Kolgans, Grauwe gans en Smient en als pleistergebied voor de Kievit.

Per definitie leiden de plannen dus ook tot een weliswaar geringe, maar zekere afname van de totale draagkracht van de Waal voor deze wintergasten. Dit negatieve effect is echter met zekerheid niet significant voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen.

Daarvoor kunnen meerdere argumenten worden gegeven:

- Het verlies aan (tijdelijke) rust-, slaap- en pleisterplaatsen in de Kleine Willemspolder heeft geen effect op de populatieomvang. Enerzijds is de uiterwaard als zodanig van slechts geringe betekenis. Anderzijds is er een groot aanbod aan geschikte gebieden elders langs de Waal. De populatieomvang is dan ook met zekerheid niet afhankelijk van de capaciteit aan rust- en slaapplekken. Dat geldt zowel voor de Kolgans, de Grauwe gans, de Smient als de Kievit.
- Het wegvallen van de Kleine Willemspolder gaat niet ten koste van het areaal foerageergebied dat voor de Kolgans, de Grauwe gans en de Smient de lange termijn beschikbaar blijft. Via het Gelderse Natuurgebiedsplan is reeds eerder besloten om het huidige productiegrasland in de Kleine Willemspolder vóór 2018 om te zetten in “nieuwe natuur”. De plannen leggen dus ten opzichte van het reeds ingezette beleid voor natuurontwikkeling en rivierverruiming géén extra ruimtebeslag op de omvang van het foerageergebied.

In 2007 zijn de Willemspolder en Wamelse Waard aangewezen als ganzenfourageergebieden..

- Langs de Waal is momenteel plusminus 2 maal zoveel agrarisch productiegrasland en akkers (met oogstresten) beschikbaar als minimaal nodig is voor het herbergen van de gemiddelde aantallen overwinterende ganzen en smienten zoals genoemd in de doelstellingen. Een globale draagkracht berekening leert dat daartoe plusminus 900 à 1.000 hectare foerageergebied nodig is¹. Het totaal areaal in de uiterwaarden van de Waal ligt momenteel naar schatting rond de 2.000 ha (minder dan 50 % van de uiterwaardenoppervlakte). Buiten het Vogelrichtlijngebied wordt een minstens even grote oppervlakte graslanden en akkers (tijdelijk) benut. Het verlies van 20 ha uiterwaarden grasland in de Kleine Willemspolder is op het totaal beschikbare areaal een zeer gering effect.

¹ Voor het herbergen van een populatie van (gemiddeld) 5.500 Kolgans, 2.400 Grauwe ganzen en 4.700 Smienten is bij een gemiddelde draagkracht van agrarisch productiegrasland van 1.700 “kolgansdagen” per hectare per jaar ruim 800 hectare nodig. Deze berekening gaat uit van een graasfactor t.o.v. de Kolgans voor Grauwe gans van 1,4 en voor Smient van 0,5. Deze graasfactoren zijn gebaseerd op de BMR (Basal Metabolic Rate in Watt), waarmee de benodigde energie van een vogel wordt beschreven. Een en ander conform de door SOVON Vogelonderzoek ontwikkelde methode (o.a. Voslamber B. (2007)). Omdat deze soorten gezamenlijk 80 à 90% van de totale foeragedruk vertegenwoordigen is 900 ha à 1.000 ha voldoende.

- Het verlies van Kleine Willemsspoolder is als foerageergebied van ondergeschikte betekenis omdat de actuele betekenis van deze uiterwaard reeds relatief gering is. Zonder te beschikken over concrete telgegevens kan op grond van kwalitatieve waarnemingen gesteld worden dat actuele gemiddelde graasdruk per hectare in deze uiterwaard minstens een factor 2 lager zal liggen dan in belendende uiterwaarden. Dit als gevolg van de kleinere ruimtelijke schaal, de reeds grotere verstoring als een minder gunstig voedselaanbod door een minder intensief agrarisch gebruik.

Bovendien zijn daarbij nog twee kanttekeningen relevant:

- De plannen voor de Kleine Willemsspoolder leiden, mits adequaat uitgevoerd, tot een toename van het areaal van de habitats stroomdalgrasland en slikkige rivieroever met enkele hectares. Voor zowel de Kolgans, Grauwe gans als de Smient is een afname van 1/6 het totale foerageergebied ten gunste van deze habitats expliciet als toelaatbaar aangemerkt.
- De kwaliteit van het foerageergebied langs de Waal kan op tal van plaatsen nog fors worden verhoogd door het introduceren van een meer gericht (agrarisch) terreinbeheer. Zo liggen er in de Waaluitwaarden op diverse plaatsen mogelijkheden om (maïs)akkers om te zetten in productieve graslanden.

3.6 Conclusies en aanbevelingen

Vanuit het oogpunt van de Natuurbeschermingswet kan geconcludeerd worden dat het project, op de langere termijn een bijdrage levert aan de realisatie van alle typische, riviergebonden en dynamische instandhoudingsdoelen.

Op (slechts) vier instandhoudingsdoelen hebben de plannen een negatieve invloed. De plannen leiden voor de grazende wintergasten Kolgans, Grauwe gans en Smient tot geringe afname van de bruto omvang van het beschikbare foerageergebied. Voor de Kolgans, Grauwe gans, Smient én de Kievit leiden de plannen tot een afname van de habitatkwaliteit. Hierdoor leiden de plannen onvermijdelijk tot een, weliswaar geringe, afname van de draagkracht van de Waaluitwaarden als geheel voor deze soorten. Voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen is deze draagvlak-afname evenwel met zekerheid niet significant.

3.7 Aanbevelingen

Bovenstaande betekent dat er bij de verdere projectontwikkeling geïnvesteerd zal moeten worden in zowel nader ecologisch onderzoek als in mitigerende maatregelen om de effecten daadwerkelijk te beperken.

Aanbevolen onderzoek

1. Inventarisatie van de actuele betekenis van het plangebied.
De huidige bijdrage van de Kleine Willemsspoolder aan de draagkracht van de Waal voor overwinterende Grauwe ganzen, Kolgansen, Smienten en Kieviten moet kwantitatief worden onderbouwd. Ook bij niet significante effecten schrijft de wetgever immers voor dat de mate van verslechtering wordt beschreven. Dit onderzoek moet maximaal 2 jaar voorafgaand aan de aanvraag van een NB-wet vergunning plaatsvinden. Gedurende minstens 1 winterseizoen (september t/m april) moet het aantal “graasdagen” in de Kleine Willemsspoolder voor deze soorten in beeld worden gebracht en vergeleken met andere Waaluitwaarden. In dit onderzoek moeten ook alle ander ganzen, zwanen, eenden en pleisterende steltlopers worden betrokken.
2. Monitoring ontwikkelingen tijdens de realisatie en later.
Om te kunnen waarborgen dat het project daadwerkelijk niet zal leiden tot significante effecten wordt aanbevolen om gedurende de periode van planrealisatie de aantalsontwikkelingen en gedragsreacties van in ieder geval genoemde soorten te monitoren.

Aanbevolen planoptimalisaties

3. Realisatie extra ganzenfoerageergebied buiten de Willemspolder.

De negatieve effecten op de grazende wintergasten kunnen waarschijnlijk geheel worden weggenomen door, de foerageer-kwaliteit van belendende uiterwaarden in de directe omgeving te vergroten.

Door dat te doen als integraal onderdeel van het initiatief (mitigerende maatregel) dragen de plannen bij aan de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000 gebied, waardoor de zekerheid wordt verworven dat de plannen uitvoerbaar worden vanuit de NB-wetgeving.

Door de Provincie Gelderland wordt aanbevolen dit te realiseren door maïsland permanent om te zetten in productiegrasland. Een en ander zou via een overeenkomst tussen de gemeente en de eigenaar/pachter vastgelegd moeten worden. Mogelijkheden daarvoor liggen met name binnen de reeds aangewezen ganzenfoerageergebieden bij Wamel en Echteld. In deze gebieden kan de eigenaar/pachter bovendien aanspraak maken op schadevergoedingen.

4. Garandeer de realisatie van hoogwaardige habitats binnen de Kleine Willemspolder.

De potenties voor de ontwikkeling van ecologisch waardevolle habitats binnen de Kleine Willemspolder moeten zo veel mogelijk worden benut. Het te bebouwen oppervlak binnen de polder zal tot maximaal 1/3 deel beperkt moeten blijven. Door herinrichting én een adequaat beheer zullen habitats als geulen, strangen, dynamische oevers, moeras en bloemrijke graslanden toegevoegd moeten worden. De ecologische kwaliteit van de Kleine Willemspolder moet uiteindelijk aantoonbaar verbeteren.

4 Voortoets Flora en Faunawet

4.1 Inleiding

Bij de uitvoering van inrichtingsplannen treedt mogelijk schade op aan door de Flora en Faunawet (FF-wet) beschermde planten- en diersoorten. De FF-wet biedt alle vogels, amfibieën, reptielen, vissen, zoogdieren én een specifiek aantal insecten, weekdieren, kreeftachtigen en planten een wettelijke bescherming. Voor deze beschermde soorten geldt een aantal verbodsvoorschriften (artikel 8 t/m 12). Indien noch door zorgvuldig handelen noch door middel van gerichte voorzorgsmaatregelen niet voorkomen (of niet met zekerheid) voorkomen kan worden dat deze verboden overtreden worden is sprake van onvermijdbare schade.

In deze toetsing wordt in beeld gebracht voor welke soorten onvermijdbare schade zou kunnen optreden en wat de consequenties daarvan zijn voor de uitvoerbaarheid van het project.

Omdat ook bij reguliere activiteiten en beheer altijd wel beschermde soorten in het geding voorziet de FF-wet en de bijbehorende regelgeving in een complex stelsel van ontheffingen of vrijstellingen. De mogelijkheden voor ontheffingen en vrijstellingen verschillen naar de aard van activiteiten én naar de kwetsbaarheid van de beschermde soorten.

Wat betreft de kwetsbaarheid van soorten wordt onderscheid gemaakt in drie categorieën beschermde soorten:

- Algemene soorten: 43 niet bedreigde soorten (tabel 1) die thans niet in hun voortbestaan worden bedreigd.
- Regulier beschermde soorten: 101 beschermde planten en dieren (tabel 2) waarvoor een ontheffing kan worden verleend nadat is aangetoond dat het voortbestaan van deze soorten niet in gevaar wordt gebracht.
- Streng beschermde soorten: 104 werkelijk bedreigde dier- en plantensoorten (tabel 3) én alle vogels waarvoor alleen onder strenge voorwaarden ontheffing kan worden verleend.

Voor alle beschermde soorten is beoordeeld of deze soort in het plangebied voorkomt, dan wel zou kunnen voorkomen én of deze soort als gevolg van het project schade ondervindt in de zin van de FF-wet. Deze beoordeling is samengevat in de tabel in de bijlage FF-wet. Daarin worden alle beschermde soorten successievelijk besproken die in het rivierengebied kunnen voorkomen. De conclusies van deze beoordeling zijn samengevat in de volgende paragraaf.

Dit met uitzondering van de vogels, waarvan in principe alle soorten zijn beschermd. De beoordeling van schade aan beschermde vogels is apart behandeld in paragraaf 3.

Bij deze beoordeling zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Zorgvuldig handelen: Bij de uitvoering van het project worden alle relevante voorzorgsmaatregelen die in redelijkheid genomen kunnen worden ook inderdaad genomen.
- Vrijstelling tabel 1: Het initiatief kan worden gezien als een project voor ruimtelijke inrichting en ontwikkeling en kan derhalve rekenen op een algemene vrijstelling voor onvermijdbare schade aan beschermde algemene soorten opgenomen in tabel 1.

4.2 Effecten op beschermde planten en dieren (niet vogels)

Uit de toetsing van de plannen (zie tabel in de bijlage FF-wet) komt naar voren dat de plannen zouden kunnen leiden tot schade aan een zeer beperkt aantal soorten.

- Klein glaskruid (tabel 2) groeit op diverse kribben en stenen oevers langs de Waal en mogelijk ook de haven. Deze groeiplaats zou door herinrichtingswerken vernietigd kunnen worden.
- Rapunzelklokje, Veldsalie en Wilde marjolein (tabel 2) zouden binnen het plangebied kunnen voorkomen op drogere graslanden, kades en dijken, al is het onwaarschijnlijk dat deze soorten ook daadwerkelijk binnen het plangebied voorkomen. Uit het verleden zijn waarnemingen van deze soorten bekend. Bij de herinrichting kunnen groeiplaatsen van deze soorten verloren gaan.
- Rugstreeppad (tabel 3) zou in de Kleine Willemspolder kunnen voorkomen dan wel zich alsnog vestigen. Als populatie zal deze soort sterk kunnen profiteren van de herinrichting, met name tijdens de uitvoering van werken. Directe schade aan individuen van deze soort tijdens werkzaamheden is daarentegen niet te vermijden. Door de grote herstelcapaciteit van deze soort heeft dit evenwel met zekerheid géén wezenlijke consequenties voor de soort.
- Grote en Kleine modderkruiper (respectievelijk tabel 3 en 2). Van beide soorten zijn geen waarnemingen bekend. Aanwezigheid in een of beide wateren en sloten is niet waarschijnlijk, maar niet uit te sluiten. Indien aanwezig moeten extra voorzorgsmaatregelen worden genomen bij werkzaamheden in en rond deze wateren.
- Rivierrombout (tabel 3). Vanuit deze uiterwaard zijn geen waarnemingen bekend, maar vestiging van deze soort op de rivieroever is wel te verwachten. Soort leeft en ontwikkelt zich in de directe rivieroever, en is daardoor kwetsbaar voor het uitvoeren van werken in de oeverzone van de rivier. Anderzijds kan het project de kansen voor hervestiging van en de habitatgeschiktheid voor deze soort verbeteren.

Deze beschermde soorten vormen, mochten ze al daadwerkelijk aanwezig zijn én dan bovendien schade gaan ondervinden door het project, de uitvoering van het project niet blokkeren.

Om vermijdbare schade te voorkomen zal de vestiging en verspreiding van deze soorten gemonitord moeten worden én zal met de nodige voorzorg gewerkt moeten worden.

Voor genoemde soorten zal, mits ze zich daadwerkelijk vestigen, een ontheffing van de Flora en Faunawet aangevraagd moeten worden. Voor alle genoemde soorten geldt dat verwacht mag worden dat een dergelijke ontheffing verleend zal worden, omdat voor geen van de soorten sprake kan zijn van enige, laat staan wezenlijke, negatieve invloed op de instandhouding van de betreffende soort. De lokale populatie zal altijd van een zeer geringe omvang zijn ten opzichte van de landelijke populatie. Bovendien geldt voor alle soorten dat deze zich op de lange termijn zullen kunnen herstellen, zo niet sterk zullen kunnen profiteren van de beoogde natuurontwikkeling in de uiterwaard.

Twee kanttekeningen daarbij:

- Indien gewerkt wordt conform een door de ministerie goedgekeurde gedragscode is voor genoemde soorten van tabel 2 geen separate ontheffing meer aan de orde. De gemeente Tiel beschikt over een dergelijke gedragscode.
- In het plangebied komen ook een aantal beschermde soorten uit tabel 1 voor, waarvoor een algemene vrijstelling geldt. Deze vrijstelling neemt niet weg dat ook naar deze soorten (o.a. Kleine watersalamander, Gewone pad) adequate voorzorgsmaatregelen genomen moeten worden bij de uitvoering van het project.

4.3 Effecten op beschermde vogels

De effecten voor vogels worden apart beoordeeld. Enerzijds omdat alle soorten zijn beschermd, anderzijds omdat voor minder mogelijkheden bestaan voor ontheffingen en vrijstellingen.

In de praktijk betekent dat er voor vogels in alle gevallen, bij alle projecten een aantal generieke voorzorgsmaatregelen moeten worden genomen om schade aan broedende vogels en hun nesten tijdens de broedtijd te voorkomen.

Buiten het broedseizoen zijn daarentegen feitelijk alleen de zogenaamde “vaste rust- of verblijfplaatsen” beschermd. Het gaat dan om:

- Nestholen, nestkasten en horsten van spechten, uilen, roofvogels en soorten als IJsvogel en Oeverzwaluw voor zover die ze niet permanent verlaten zijn.
- Locaties waar zich (jaarlijks) broedkolonies vestigen (sterns, meeuwen, zwaluwen, kraaiachtigen).

Nesten van de overige vogelsoorten vallen buiten de broedperiode niet onder de definitie 'nest' of 'vaste verblijfplaats' in artikel 11 van de Ffw. Ze worden namelijk het daaropvolgende broedseizoen niet weer in gebruik genomen en zijn buiten het broedseizoen niet van belang voor de instandhouding van de soort.

Hoewel er van de Kleine Willemspolder géén broedvogelgegevens zijn verzameld kan op basis van de relatief geringe omvang van het gebied, het landgebruik en de dynamiek binnen het gebied met zekerheid gesteld worden dat in het plangebied géén broedkolonies én géén vaste nestplaatsen van spechten, uilen, roofvogels, ijsvogel en oeverzwaluw voorkomen.

Bovendien zijn er geen aanwijzingen dat er kritische, zeldzame of anderszins ecologisch bijzonder waardevolle broedvogels in het plangebied voorkomen. Weidevogels ontbreken nagenoeg evenals kritische graslandvogels als Grauwe gors, Kwartelkoning, Kwartel etc.

Voor dit project moeten derhalve de gebruikelijke voorzorgsmaatregelen genomen worden om in de broedperiode verstoring van broedende vogels en beschadiging van nesten te voorkomen:

- Het kappen van bomen en het verwijderen van de vegetatie dient buiten de broedtijd te geschieden voorafgaand aan het broedseizoen (globaal voor maart).
- Tegengaan van vestiging van broedvogels op terrein waar in het seizoen gewerkt gaat worden (braakleggen, opgaande beplanting en teelaarde vooraf verwijderen, periodiek frezen etc.).

Aangezien vaste nestlocaties lijken te ontbreken zijn voor vogels géén ontheffingen van de FF-wet noodzakelijk. Overigens is er, indien gewerkt wordt conform een door de ministerie goedgekeurde gedragscode, voor vogels geen separate ontheffing meer aan de orde. De gemeente Tiel beschikt over een dergelijke gedragscode.

Nota Bene: Het broedseizoen loopt voor de meeste soorten van half maart tot half juli. De Flora- en faunawet hanteert echter geen standaardperiode. Van belang is of een broedgeval door de werkzaamheden wordt verstoord, ongeacht de datum.

4.4 Conclusies en aanbevelingen

Er zijn geen aanwijzingen dat er in de Kleine Willemspolder beschermde soorten voorkomen die de uitvoering van de plannen blokkeren.

Voor de uitvoering zullen de reguliere voorzorgsmaatregelen genomen moeten worden om vermijdbare schade aan beschermde soorten te voorkomen.

Voor een beperkt aantal soorten zal een ontheffing van de Flora en Faunawet noodzakelijk zijn, doch alleen als deze soorten daadwerkelijk aanwezig zijn én schade ondervinden. Deze schade zal niet van wezenlijke invloed kunnen zijn.

Aanbevelingen:

- Voer het project uit conform de gedragscode van de gemeente Tiel waardoor zowel voor vogels als voor beschermde soorten van tabel 2 een vrijstelling geldt.
- Neem bij de uitvoering alle voorzorgsmaatregelen in acht waarmee vermijdbare schade aan beschermde soorten (ook tabel 1 soorten) ook daadwerkelijk vermeden wordt. Aanbevolen wordt om daartoe te zijner tijd een ecologisch werkplan op te stellen.
- Voer een nader inventariserend onderzoek uit naar het voorkomen van vissen (modderkruipers), amfibieën (rugstreeppad) en broedvogels (met name vaste broedplaatsen). Voer dit onderzoek plusminus 2 jaar voor de start van het project en de aanvraag van eventuele ontheffingen opdat de gegevens niet voortijdig verouderen.
- Verzamel in de aanloop van het project actief alle ecologische gegevens over en waarnemingen uit het plangebied. Betrek daar zo mogelijk lokale natuurvorschers bij.

5 Toetsing Ecologische Hoofdstructuur

5.1 Inleiding

Het projectgebied ligt geheel binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), waardoor een “nee-tenzij-beleid” geldt voor alle ruimtelijke plannen die de “wezenlijke kenmerken en waarden” van de EHS aantasten. Bouwen van woningen binnen de EHS is in principe is uitgesloten, tenzij het project de ‘kernkwaliteiten’ van de EHS niet wezenlijk blijkt aan te tasten.

De haalbaarheid van het plan wordt getoetst aan de streekplanuitwerking “Kernkwaliteiten en Omgevingscondities van de Gelderse Ecologische Hoofdstructuur”. Waar aan de orde vindt vervolgens een “nadere beoordeling” plaats, waarin wordt aangegeven hoe deze negatieve effecten geheel of deels vermeden kunnen worden.

Op 29 juni 2005 hebben Provinciale Staten van Gelderland een nieuw streekplan vastgesteld. Daarin is de concrete bruto-begrenzing vastgelegd van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), in Gelderland. Het plangebied en de gehele omringde uiterwaard zijn daarin aangewezen als integraal onderdeel van de EHS (zie kaartbeeld).

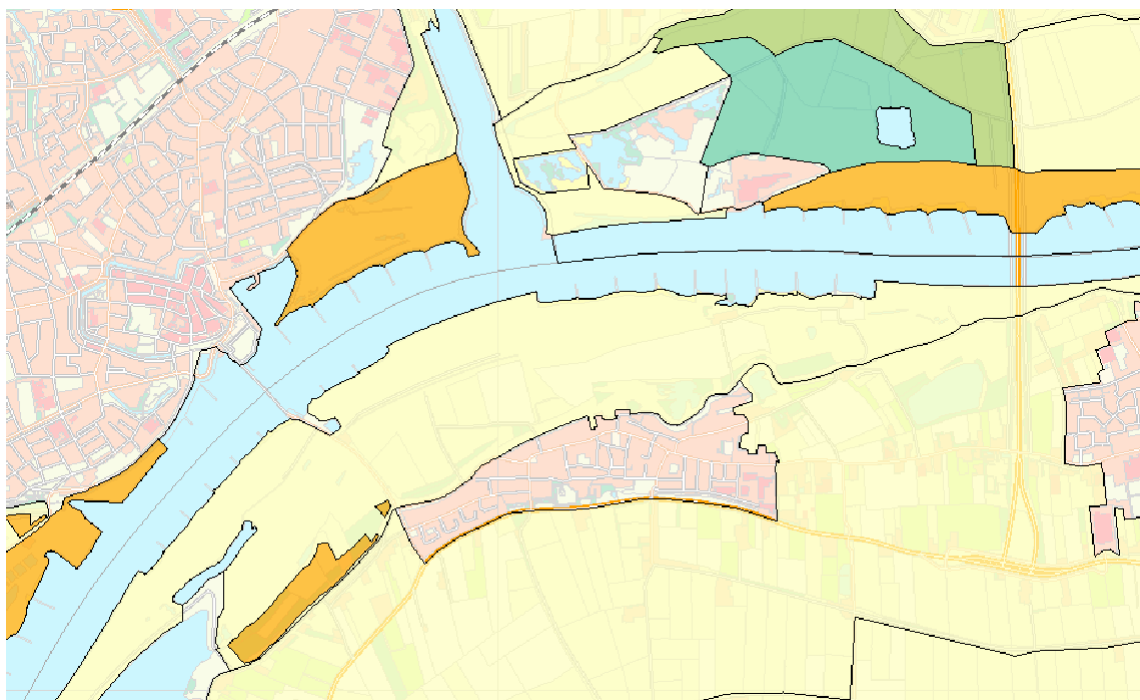
*Het plangebied valt geheel binnen de Ecologische Hoofdstructuur zoals begrensd door de provincie Gelderland.
Bron: Streekplan Provincie Gelderland (2005).*

Op 16 mei 2006 hebben Gedeputeerde Staten van Gelderland (GS) de “Streekplanuitwerking kernkwaliteiten en omgevingscondities” vastgesteld. In deze streekplanuitwerking geeft de provincie aan welke ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten aan de orde zijn in deze gebieden. GS zal alleen planologische medewerking verlenen aan bestemmingsplanwijzigingen als het project geen significante effecten heeft op de kernkwaliteiten van de specifieke locatie en de landschappelijke en landschapsecologische samenhang van de EHS. Bestaand landgebruik en rechten ingevolge vigerende bestemmingsplannen worden niet beoordeeld.

Toetsingscriteria

Op basis van de streekplanuitwerking kan een aantal categorieën toetsingscriteria worden afgeleid:

- Centrale kernkwaliteiten. Elk netto negatief effect op deze kernkwaliteiten en omgevingscondities moet als significant beoordeeld worden. Gedeputeerde Staten maken op bovenstaande een uitzondering voor ondergeschikte uitbreidingen van bestaande functies wanneer deze uitbreidingen een gering effect hebben op bovenstaande kernkwaliteiten en omgevingscondities.
- Gebiedsspecifieke kernkwaliteiten. Of sprake is van een significant effect is afhankelijk van het schaalniveau van de ingreep en de specifieke regio waarbinnen het project plaatsvindt.
- Ontwikkelingsopgaven voor het Rivierengebied. Het project mag deze opgaven niet frustreren en dient zo mogelijk een positieve bijdrage te leveren.
- Bijzondere waarden. Deze bijzondere waarden (prioritaire natuurdoeltypen, natuurparels en A-locaties bos) mogen niet worden aangetast. De handhaving van deze waarden zijn van met name belang als er sprake is van compensatie of van de saldobenadering.
- Omgevingscondities. Het betreft ontwikkelingsopgaven op het gebied van de ruimtelijke samenhang, waterhuishouding, milieu, stilte en donkerte. Aantasting van deze omgevingscondities leidt tot aantasting van de kernkwaliteiten.
- Natuurdoeltypen. Ook de natuurdoeltypen behoren tot de kernkwaliteiten van een locatie. De ontwikkeling en het behoud van de natuurdoeltypen van het plangebied moet mogelijk blijven. De concrete natuurdoeltypen voor het plangebied zijn in de laatste versie van het Gebiedsplan (2006) vastgesteld.

Uitsnede Gebiedsplan Gelderland (oktober 2006). Bron: Atlas Groen Gelderland.

Voor alle toetsingscriteria afzonderlijk is beoordeeld of de plannen voor de ontwikkeling van de uiterwaarden bij Tiel een positieve dan wel negatieve impact zullen of kunnen hebben. Het resultaat van deze afweging is overzichtelijk samengevat in de overzichtstabel die is opgenomen in de Bijlage EHS bij dit rapport.

Uit deze beoordeling volgt dat het project op tal van punten positief tot zeer positief scoort, en er slechts op een vijftal punten sprake zou kunnen zijn een negatief effect.

5.2 Positieve effecten

Het initiatief heeft in algemene zin een positieve uitwerking op de duurzame instandhouding én ontwikkeling van de kernkwaliteiten én omgevingscondities van de EHS in de uiterwaarden bij Tiel. Het project levert een netto positieve bijdrage aan de realisatie van de ontwikkelingsopgaven voor het rivierengebied:

- De plannen gaan niet ten koste van bestaande natuur-, bos- en landschapselementen, en leidt uiteindelijk tot een netto toename van natuurlijke elementen én netto uitbreiding van het areaal natuurgebied. Daardoor leidt het project tot een verbetering van het leefgebied voor beschermde soorten. Negatieve effecten kunnen goeddeels worden vermeden met adequate voorzorgsmaatregelen.
- De invloed van de rivier als conditionerend natuurlijk proces wordt versterkt door het verlagen kades en oevers. Daarmee wordt tevens de doorstroomcapaciteit voor hoogwaters vergroot.
- Het plan leidt tot een vergroting van de ontwikkelingspotenties voor de prioritaire natuurdoeltypen slikoevers en stroomdalgrasland.

5.3 Negatieve effecten

Het project is op één aspect direct in strijd met de toetsingscriteria die de provincie Gelderland heeft aangelegd. Het project leidt immers tot zowel een vermindering van areaal als van kwaliteit van een gebied dat is aangewezen voor nieuwe natuur (criterium 2). Het project betekent immers dat een groot deel van de uiterwaard nooit meer beschikbaar zal komen voor natuurontwikkeling en behoud.

Voor een viertal andere aspecten (toetsingscriteria) wordt geconcludeerd dat het plan kán leiden tot een negatief effect. Het project zou kunnen leiden tot:

- Afname van het areaal foerageergebied voor grazende wintergasten (criterium 19).
- Afname van het areaal broedgebied voor weidevogels (criterium 19).
- Afname van het te ontwikkelen areaal van het natuurdoeltype bloemrijk grasland (criterium 50).
- Afname van het te ontwikkelen areaal van het natuurdoeltype stroomdalgrasland (criterium 52).

Nadere beschouwing van het areaal verlies

De provincie beoordeelt elk verlies aan areaal per definitie als significant omdat het toetsingskader dat voorschrijft. Voor het project geldt daardoor per definitie het zogenaamde “nee tenzij” regime uit het in 2007 vastgestelde beleidskader “Spelregels EHS” (Ministeries van LNV en VROM en de provincies (2007)). Het project is niet uitvoerbaar tenzij voldoen wordt aan een aantal zware criteria. Op de consequenties daarvan wordt in de volgende paragraaf (5.4) nader ingegaan.

Nadere beschouwing van het effect op wintergasten

Dit criterium is inhoudelijk gelijk aan de criteria vanuit Natura 2000. Voor de inhoudelijke afweging van het effect op grazende wintergasten wordt dan ook verwezen naar hoofdstuk 3. Hier wordt volstaan met de conclusie dat de plannen als zodanig tot een gering verlies aan foerageergebied leiden, en dit effect geen significant effect zal kunnen hebben op het instandhouden van de draagkracht langs de Waal.

Nadere beschouwing van het effect op weidevogels

Elk negatief effect op het beschikbare areaal broedgebied voor weidevogels zal zeer marginaal zijn. In de huidige situatie is de uiterwaard immers van zeer geringe betekenis, zo niet van nihil betekenis als broedgebied voor weidevogels. Binnen de stedelijke omgeving van het nabije Tiel is een kwaliteitsverbetering reeds niet meer mogelijk.

Nadere beschouwing van het beperken van het arealen graslanden

De natuurdoeltypen bloemrijk grasland en stroomdalgrasland zijn momenteel in het plangebied niet of nauwelijks ontwikkeld. Er is echter wél sprake van verlies van een potentieel te ontwikkelen areaal.

Voor het duurzaam voortbestaan van deze natuurdoeltypen langs de Waal is de Kleine Willemsspoolder vooralsnog dan ook niet van doorslaggevend belang. Anderzijds zijn er goede mogelijkheden om een min of meer vergelijkbare arealen bloemrijk grasland en stroomdalgrasland te ontwikkelen, mits het aandeel natuurterrein binnen de Kleine Willemsspoolder ook op de lange termijn aanzienlijk blijft (minstens 25 van de 35 ha).

5.4 Conclusies, consequenties en aanbevelingen

Het initiatief heeft een positieve uitwerking op de duurzame instandhouding én ontwikkeling van de kernkwaliteiten én omgevingscondities van de Ecologische Hoofdstructuur in de uiterwaarden bij Tiel.

- De plannen gaan niet ten koste van bestaande natuur-, bos- en landschapselementen, en leiden uiteindelijk tot een netto toename van natuurlijke elementen én netto uitbreiding van het areaal natuurgebied
- De invloed van de rivier als conditionerend natuurlijk proces wordt versterkt door het verlagen kades en oevers. Daarmee wordt tevens de doorstroomcapaciteit voor hoogwaters vergroot.
- Het plan leidt tot een vergroting van de ontwikkelingspotenties voor de prioritaire natuurdoeltypen slikoevers en stroomdalgrasland.

Al deze positieve effecten nemen niet weg dat het project op één aspecten direct strijdig is met het EHS-beleid zoals door de provincie Gelderland is vastgelegd. Omdat het provinciale toetsingskader stelt dat elk verlies aan areaal per definitie als significant beoordeeld moet worden betekent dat het project niet uitvoerbaar is tenzij voldaan is aan aantal zware criteria.

Het nieuwe beleidskader “Spelregels EHS” (Ministeries van LNV en VROM en de provincies (2007)) schetst voor projecten die een negatief effect hebben op de EHS een drietal opties om deze project desalniettemin te realiseren:

- Herbegrenzen: Kleinschalige aanpassingen van de EHS-begrenzing. Is alleen mogelijk voor kleinschalige projecten, ook als deze geen groot openbaar belang vertegenwoordigen. Er moet sprake zijn van een netto winst voor de natuur. De aangepaste EHS grens moet worden vastgelegd in het bestemmingsplan. Herbegrenzen is niet mogelijk voor grootschalige projecten.
- Compenseren: Elders realiseren van vervangende natuurwaarden. Is alleen mogelijk voor projecten met een groot openbaar belang én waarvoor geen alternatieven beschikbaar zijn. Voorwaarde is dat de nadelige effecten allereerst worden weggenomen of verzacht. De resterende schade moet worden gecompenseerd.
- Salderen: Combineren van de ingreep met andere ingreep, op een zodanige wijze dat de kwaliteit en/of omvang van de EHS per saldo verbetert. Voorwaarde is dat de gecombineerde in één samenhangende visie zijn opgenomen en zodanig onderling zijn verbonden dat realisatie van alle ingrepen is gegarandeerd.

Op donderdag 29 november 2007 zijn deze opties besproken met de provincie Gelderland (de heren W-J Drok en J-W van der Vegte). In dit gesprek werden de opties voor de Kleine Willemsspoolder als volgt beoordeeld:

- Herbegrenzen EHS is niet mogelijk. Uitgangspunt is dat de begrenzing van de EHS én het Natura 2000 gebied 1-op-1 blijven samenvallen. Bovendien is herbegrenzen alleen aan de orde bij kleinschalige ingrepen.

- Compenseren is niet mogelijk. Het EMAB-project is niet aan te merken als een project met een groot maatschappelijk belang. Bovendien bestaan er alternatieven voor de realisatie van de geambieerde doelen (woningen) op andere locaties buiten de EHS.
- Salderen is een denkbare optie. Door het EMAB-project te koppelen aan een andere ingreep in de uiterwaarden in de directe nabijheid van Tiel, is het plan mogelijk wél aanvaardbaar voor de provincie.

Bij de beoordeling van een salderingsvoorstel hanteert Gelderland de “saldobenadering EHS”.

Een moet daartoe aan een aantal eisen voldoen:

- De ingrepen moeten onderling inhoudelijk aansluiten en worden opgenomen in één gezamenlijk ruimtelijk plan, waarvan een “nee, tenzij”-afweging op gebiedsniveau gemaakt kan worden.
- De ingrepen moeten gezamenlijk per saldo een verbetering opleveren van de kwaliteit en/of kwantiteit van de EHS. Het oppervlak natuur minimaal gelijk blijven dan wel toenemen.
- Het voorstel moet leiden tot een beter functionerende EHS. In casu betekent dat de projecten een bijdrage aan het realiseren van de specifieke ontwikkelingsopgaven voor de EHS voor de Waal: het uitbreiden van hoogdynamische natuur (nevengeulen, opzandingen, zachthoutoebos).
- De saldobenadering is alleen toepasbaar als er een onderlinge samenhang bestaat tussen de betreffende plannen. De ingrepen moeten onderling zodanig zijn verbonden dat de realisatie van alle relevante onderdelen zijn gegarandeerd.
- Het beheer van alle projectonderdelen moet voor langere tijd gewaardborgd kunnen worden.

De saldo-benadering betekent dus ook dat ook de inrichting van de Kleine Willemspolder zelf een zo groot mogelijke bijdrage moet leveren aan de realisatie van de natuurdoelstellingen:

- Alle vermijdbare nadelige effecten moeten worden weggenomen of verzacht door middel van een hoogwaardige werkwijze.
- Minstens 2/3 deel van de uiterwaard moet worden ingezet voor natuurontwikkeling (strang, geulen, dynamiek, platen, integrale begrazing).
- Er zal gekozen moeten worden voor een hoogwaardige natuurgerichte woningbouw met een zo gering mogelijke uitstraling naar de omgeving (auto's, verlichting). Woningen gelegen in een natuurlijke setting (woonschepen..) lijken daarbij in eerste instantie te prefereren.

Een eerste snelle verkenning van de mogelijkheden voor een saldering leert dat er mogelijkheden liggen in de oeverzones van de Waal aan de overzijde van de Waal bij Wamel of Dreumel. Daar liggen uitstekende mogelijkheden om door middel van uiterwaardverlaging oevergeulen en dynamische rivierplaten te herstellen. Deze projecten leveren bovendien een bijdrage aan de MHW-compensatie en zijn binnen een gezamenlijke visie (b.v. binnen WaalWeelde) te vatten. Niet ondenkbaar is dat deze projecten gezamenlijk als alternatief voor kribverlaging geaccepteerd zouden kunnen worden in het PKB-programma “Ruimte voor de Rivier”.

6 Samenvatting en conclusies

Haalbaarheid vanuit de Natuurwetgeving

De Gemeente Tiel is voornemens om in de uiterwaard Kleine Willemspolder een Experiment met Aangepast Bouwen (EMAB) te ontwikkelen. De realisatie van dit project staat op gespannen voet staat met de natuurwetgeving omdat het projectgebied zowel onderdeel is van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), het Natura-2000-gebied Waal (NB-wet) en er mogelijk schade optreedt aan beschermde soorten.

In voorliggend ecologisch haalbaarheidsonderzoek is op een systematische wijze in beeld gebracht op welke concrete inhoudelijke punten het project daadwerkelijk strijdig is dan wel zou kunnen zijn met de natuurwetgeving én welke consequenties daaruit voortvloeien voor de verdere ontwikkeling van het project.

Vanuit het oogpunt van de Natuurbeschermingswet (Natura 2000) wordt geconcludeerd dat het project een bijdrage levert aan de realisatie van alle typische, riviergebonden en dynamische instandhoudingsdoelen. Op de grazende wintergasten Kolgans, Grauwe gans, Smient en de Kievit leiden de plannen echter tot een geringe afname van de draagkracht. Op de instandhoudingsdoelen is dit effect als zodanig als niet significant te beoordelen.

Om het project aanvaardbaar te maken zal geïnvesteerd moeten worden in zowel nader ecologisch onderzoek als in mitigerende maatregelen om de effecten daadwerkelijk te beperken.

Ook binnen de Flora- en Faunawet (soortenbescherming) is het initiatief uitvoerbaar. Er zijn geen aanwijzingen dat er in de Kleine Willemspolder strikt beschermde soorten voorkomen die wezenlijke schade zullen ondervinden. Tijdens de uitvoering zullen min of meer reguliere voorzorgsmaatregelen genomen moeten worden om vermijdbare schade aan beschermde soorten te voorkomen. Voor een beperkt aantal soorten zal mogelijk een ontheffing van de Flora en Faunawet aangevraagd moeten worden, doch alleen als deze soorten daadwerkelijk aanwezig zijn én schade ondervinden. Deze schade zal niet van wezenlijke invloed kunnen zijn.

De beoordeling van de effecten op de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) leert dat het project enerzijds aanzienlijk kan bijdragen aan de ontwikkelingsopgaven zoals door de provincie vastgelegd. Anderzijds is het initiatief echter in principe onverenigbaar met het EHS-beleid omdat het project ten koste gaat van een als nieuwe natuur begreemd gebied.

Conform het beleidskader “Spelregels EHS” (2007) is het project desalniettemin mogelijk wél aanvaardbaar als het project in de Kleine Willemspolder wordt gekoppeld aan een andere ingreep in de directe nabijheid (salderen). De te combineren projecten moeten per saldo leiden tot winst voor de natuur en samen verbonden zijn in een gezamenlijke visie. Ook binnen de Kleine Willemspolder zelf zal een aanzienlijke bijdrage aan de natuurontwikkeling geleverd moeten worden.

Aanbevelingen

In de haalbaarheidsverkenning zijn aantal aanbevelingen geformuleerd voor verdiepend onderzoek, planoptimalisatie en projectontwikkeling.

Onderzoeksaanbevelingen

- Kwantitatief onderzoek naar de actuele betekenis van het plangebied voor pleisterende vogels.
- Monitoring van de ecologische ontwikkelingen tijdens de realisatie en verder.
- Een nader inventariserend onderzoek uit naar het voorkomen van vissen (modderkruipers), amfibieën (rugstreeppad) en broedvogels (met name vaste broedplaatsen).
- Actief verzamelen van alle ecologische gegevens over en waarnemingen uit het plangebied.

Aanbevelingen voor planoptimalisatie en projectontwikkeling

- Ontwikkel een salderingsproject in de nabijheid langs de Waal alwaar vanuit een samenhangende visie een aanzienlijke bijdrage wordt geleverd aan het realiseren van de ontwikkelingsopgaven voor de EHS langs de Waal: het uitbreiden van hoogdynamische natuur (nevengeulen, opzandingen, zachthoutoebos). Mogelijkheden daartoe lijken te liggen in de oeverzones van de Waal aan de overzijde van de Waal ter hoogte van bij Wamel of Dreumel.
- Organiseer een functionele en operationele samenhang tussen de projecten opdat de realisatie van alle relevante onderdelen kan worden gegarandeerd.
- Onderzoek de mogelijkheden om deze projecten in te zetten als rivierverruimende maatregel op de Waal.
- Investeer in de realisatie van een vervangend ganzenfoerageergebied buiten de Willemspolder. Mogelijkheden daartoe lijken te liggen in uiterwaarden bij Echteld en Wamel.
- Realiseer hoogwaardige riviergebonden natuur binnen de Kleine Willemspolder. De ecologische kwaliteit van de Kleine Willemspolder moet uiteindelijke aantoonbaar verbeteren.
- Kies voor hoogwaardige ecologische woningbouw, met een minimale uitstraling naar de omgeving (auto's, verlichting).
- Organiseer een adequaat samenhangend natuurbeheer binnen het plangebied.
- Beperk het te bebouwen oppervlak binnen de polder.
- Voer het project conform de gedragscode FF-wet van de gemeente Tiel. Neem alle voorzorgsmaatregelen in acht waarmee vermijdbare schade aan beschermde soorten (ook tabel 1 soorten) daadwerkelijk vermeden kan worden.

Bronnenlijst

- Bijlsma R.G., F. Hustings & C.J. Kamphuysen (2001). Algemene en schaarse vogels in Nederland. Avifauna van Nederland, deel 2. GMB Uitgeverij / KNNV Uitgeverij Haarlem/Utrecht.
- Bos, F., M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhoff en de Vlinderstichting (2006). De Dagvlinders van Nederland, Verspreiding en Bescherming. Nederlandse Fauna 7. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Ebbing B.S. & Van der Gref - Van Rossum J.G.M. (2004; in Voslamber 2007). Advies over de vraag hoeveel hectares ganzen- en smientenopvanggebied in Nederland nodig zijn om de huidige aantallen ganzen en Smienten op te vangen. Alterrapport 972. Alterra, Wageningen.
- Emond D. (2007). Notitie bevindingen veldbezoek Kleine Willemspolder. Bureau Waardenburg b.v. Culemborg, d.d. 24 oktober 2007.
- Hustings F. & J.-W. Vergeer (2001). Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. SOVON Vogelonderzoek Nederland. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Kleijberg R.J.M. & Foppen R.P.B. (2004). Ruimte voor de rivier en natura 2000; Deel E Methode bepaling significante gevolgen. Augustus 2004.
- Koopman A.D.G., L.S.A. Anema & P.H.N. Boddeke (2006). Natuurwaardenkaart Tiel, Eindrapport. Bureau Waardenburg bv, Rapport nr.: 06-101, 14 december 2006.
- Koopman A.D.G. & P.H.N. Boddeke (2007). Effecten op beschermde soorten en gebieden Waalkade / Veerweg en haven, Tiel. Oriënterend onderzoek (quick scan, voortoets) in het kader van de natuurwetgeving. Bureau Waardenburg bv, Rapport nr.: 07-175, 15 oktober 2007.
- Ministerie LNV (2007). Natura 2000 concept-gebiedendocument Waal, november 2007.
- Ministeries van LNV en VROM en de provincies (2007). Spelregels EHS. Beleidskader voor compensatiebeginsel, EHS-saldobenadering en herbegrenzen EHS. Juli 2007.
- Roomen M.van, A. Boele A., M. van der Weide, E. van Winden & D. Zoetebier (2000). Belangrijke vogelgebieden in Nederland, 1993-97. Actueel overzicht van Europese vogelwaarden in aangewezen en aan te wijzen speciale beschermingszones en andere belangrijke gebieden. SOVON informatierapport 2000/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Roomen M. van, E. van Winden, K. Koffijberg, A. Boele, F. Hustings, R. Kleefstra, J. Schoppers & C. van Turnhout (2000). Watervogels in Nederland 2002/2003. SOVON monitoringsrapport 2004/02, RIZA-rapport BN04/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Schoppers J. & K. Koffijberg (2002-2005). Rapporten tellingen en beschermingsmaatregelen voor Kwartelkoningen 2001, 2002, 2003, 2004 (SOVON Vogelonderzoek Nederland).
- Storteler A.F.H., J.H.J. Schaminée & P.W.F.M. Hommel (1999). De Vegetatie van Nederland, 1999. Opulus Press. Leiden.
- Voslamber B. (2007). Ganzen in de Drutense Waard. Toelichting bij de analyse van foeragerende ganzen in het gebied. SOVON informatierapport 2007/04. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Zadelhoff (2001). Handboek Natuurdoeltypen, tweede geheel herziene versie. Expertise Centrum LNV, Wageningen.